

v platnosti zachován statut nejvyššího soudu (pat. ze dne 7. srpna 1850 č. 325 ř. z.), jakož i ostatní zvláštní ustanovení pro nejvyšší soud vydaná (§ 98 odst. 2 nového org. z. čl. II. uv. z. k novému jedn. ř. a čl. IV. uv. z. k staré instrukci). Nový řád jednací ze dne 1897 vstoupil 1. lednem 1898 na místo instrukce z r. 1853, pokud tato jednala o předmětech novým jednacím řádem upravených. Avšak podotknouti dlužno, že nový jednací řád týče se jen soudů první a druhé instance, netýče se však soudu nejvyššího, který i na dále spravovati se bude svým statutem ze dne 7. srpna 1850 č. 325 ř. z. (srj. též čl. XI. uv. z. k j. n.). Nový jednací řád rozpadá se ve 4 díly, oddíly, tituly a §§ (těchto je 414).

První díl (§§ 1—39) jedná v prvním oddílu o představených soudů, v druhém o rozvrhu prací a zmiňuje se v prvním titulu o pracích soudcovských, v druhém titulu pojednává pak o odděleních soudních a kancelářských. Druhý díl (§§ 40—215) pojednává o vedení záležitostí soudních a obsahuje v prvním oddílu předpisy o hodinách úředních, nedělním klidu, svátcích, soudních prázdninách a dovolených, v druhém pak oddílu obsahuje předpisy o soudních rocích, v třetím o soudních podáních, ve čtvrtém pak povšechné předpisy o úřadování (jednání se stranami, rychlost a jednoduchost vyřizování, atd.), v pátém o rocích a jednáních. Šestý oddíl obsahuje předpisy, jež se týkají jednak záležitostí civilního sporu (zamítání soudců a jinakých soudních orgánů, hlavní intervence, litis denuntiatio; auctoris nominatio, právo chudinské atd.; 1. titul), jednak záležitostí řízení exekučního (listina nucených správců, výkon, zastavení, obmezení a odročení exekuce, knihovní vklady a výmazy na základě přiklepnutí, prodej věcí movitých, příkázání pohledávek knihovně zjištěných atd.; 2. titul). Sedmý oddíl jedná o soudních vyřízeních a jich vyhotoveních. Třetí díl (§§ 217 až 260) jedná o rejstřících a sice obsahuje jednak předpisy povšechné, jednak pak předpisy zvláštní, hledíc k tomu kterému jednotlivému rejstříku. Čtvrtý díl (§§ 261—301) jedná o spisech soudních a sice obsahuje první oddíl předpisy o zakládání spisů, druhý o uschovávání spisů, třetí oddíl jedná ve spojitosti s druhým oddílem o spisovně (registratuře), čtvrtý pak oddíl obsahuje ustanovení ohledně zničení spisů. Pátý díl jedn. ř. (§§ 302—393) jedná o soudní kanceláři a sice jedná první oddíl v oboru působnosti, obstarávání záležitostí a dohledu, druhý oddíl probírá záležitosti, jež svěřeny jsou kanceláři soudní mimo službu doručovací a exekuční (kterou upravuje třetí oddíl ve 3 titulech, z nichž první jedná o personálu, druhý o doručování a zásylkách a třetí o záležitostech výkonu exekuce) pojednává zejména o samostatné činnosti kanceláře ve sporu, v řízení konkursním, v řízení nesporném atd. Šestý díl (§§ 394—414) jedná konečně o dohledu nad úřední činností soudů, obsahuje v prvním oddílu předpisy o výkazech, záznamech a seznamech a upravuje v druhém oddílu dohled nadřízených úřadů.

Řád trestní viz Řízení trestní.

Řád školní a vyučovací.

Školní a vyučovací řád byl ministerským nařízením ze dne 20. srpna 1870 č. 7648, č. 105 ř. z. na základě § 78 z. ze dne 14. května 1869 č. 62 ř. z. a po slyšení zemských školních úřadů pro všeobecné školý národní prozatímně vydán, zvláště hledě k tomu, že jednotlivé zemské zákony, týkající se obecného školství, nebyly vydány. Ježto nyní slíbené zákony zemské větším dílem vešly v život, pozbyla řada ustanovení tohoto pro visorního školního a vyučovacího řádu platnosti.

I. Návštěva školy viz tento článek.

II. Doba vyučovací.

Školní rok trvá 46 neděl. Pravidelně počíná se v době od 1. září do 1. listopadu. Národní školy v místech, kde jsou střední školy, mají začít vyučování zároveň v době vyučovací pro tyto stanovené. Pro ostatní místa stanoví počátek i konec doby vyučovací, přihlížeje k místním poměrům a způsobu zaměstnání obyvatel, okresní školní úřad (okresní školní rada), jemuž přísluší z těchto důvodů, aby šestinedělní hlavní prázdniny mezi rokem rozdělil. Výjimky z řečených ustanovení o počátku školního roku může povolit zemský školní úřad (§ 8). Měnic z části § 8, bylo nařízeno, že všeobecné školy národní a školy měšťanské v hlavních městech země mají školní rok započítati a ukončiti současně se středními školami. Zemské úřady školní byly zmocněny, aby toto nařízení rozšířily též na jiná města, kde jsou střední školy a kde se za to zvláštní místní a zdravotní příčiny přimlouvají. Ve všech městech, kde se prodlužují hlavní prázdniny na národních školách, budiž však počet prázdných dnů mezi školním rokem dle možnosti obmezen měrou odpovídající tomuto prodloužení (min. nař. ze dne 1. června 1882 č. 8267). Feriální dny mezi školním rokem stanoví zemské školní úřady, počátek i trvání denní doby školní ustanovuje dle různosti a potřeby poměrů na dřívější nebo pozdější hodiny, šetříc předepsaného počtu hodin, místní školní úřad.

III. Propuštění ze školy.

Po skončení školní povinnosti obdrží děti, které po úsudku správce školy (na víceletých školách po úsudku učitelské porady) zjednaly si předepsaných nejpotřebnějších vědomostí a ze školy mají se propustiti, vysvědčení propouštěcí, za něž netřeba zapraviti žádného, jakkoliv se jmenujícího poplatku (taxy). Odepře-li se vydání tohoto vysvědčení, mají rodiče neb jejich zástupci právo, aby žádali u okresního školního úřadu za vykonání zkoušky. Propouštěcí vysvědčení obdrží také ty děti, kterým se dle § 6 ř. z. škol. povolilo okresním školním úřadem propuštění ze školy před úplným dovršením školní povinnosti. Dítky, jimž se nedostane propouštěcího vysvědčení, jsou i přes věk škole povinný dále zavázány k návštěvě školy. Děti, jichžto duševní nebo tělesný stav po dokonané školní povinnosti již nedopouští, jak prokázáno, že lze očekávati dosažení účelu národní školy, obdrží výjimečně také vysvědčení na odchodnou.

IV. Kázeň školská.

1. Cílem veškeré výchovy mládeže jest, aby se vypěstovaly přímé a ušlechtilé povahy. K dosažení tohoto účelu má neustále učitel působiti na opravdově mravné chování mládeže, na cit povinnosti a cti, na smysl pro pospolitost, na vlídnost k lidem a lásku k vlasti. Má právo i povinnost, aby k tomu užil všech zákonem dovolených a paedagogicky osvědčených prostředkův. Každý žák budiž zvláště přídržován k čistotnosti a pořádku, k poslušnosti na slovo a slušnému chování. Čistotnost má se vztahovati netoliko na tělo a oděv, ale i na učební pomůcky, školní náradí a světnice i na ostatní místnosti školní budovy. Žáci mají se v pravý čas dostaviti do školy i nesmějí se bez dovolení z učebny vzdáliti.

2. Prostředkův vychovavacích budiž užíváno, hledíc zvláště na individualitu dítěte. V žádné případnosti nesmějí tresty ohrožovati mravní

cit dítěte nebo jeho zdraví. Tělesné kárání jest za všech okolností ze školy odstraněno.

Ač také pochvala a odměna jest dovolena, přece nemají se z pravidla udělovati výroční prémie, avšak není vyloučeno, aby pilní a mravní žáci všeobecných škol národních a měšťanských za vhodných příležitostí, obzvláště při vydávání propouštěcích vysvědčení, o vlasteneckých svátcích nebo při jiných školních slavnostech obdarovali se vhodnými knihami, je-li prostředků k tomu potřebných na snadě (výn. min. ze dne 29. dubna 1879 č. 6303, věstn. č. 27).

Jakožto disciplinární prostředky dovoleny jsou: výstraha, důtka nebo jiné tresty jako ponechání po vyučování ve třídě za náležitého dozoru, předvolání žáka před učitelskou poradu, posléze občasně vyloučení — toto jen ve případech, kde ponechání dítěte ve škole mravnost spolužáků hrubě ohrožuje, a může je nařídit k návrhu správce školy (na víceletých školách k návrhu učitelské konference) okresní školní úřad.

3. Učitel má přihlížeti k chování dětí také mimo školu, pokud je může pozorovati. Min. nař. ze dne 25. října 1873 č. 14472, věstn. č. 93 zapovídá žákům národních a středních škol, aby mezi sebou zakládali spolky, aby na spolcích, které jinými osobami jsou zakládány, ani jakožto členové ani jakožto posluchači podílu neměli a spolkových i jiných odznaků nenosili.

V. Učitelovy povinnosti.

1. Učitel jest povinen, aby důležitý úřad jemu svěřený svědomitě zastával, aby bedlivě poslouchal všech zákonem i nařízením vydaných opatření a úkazů představeného úřadu, aby se zdržoval každého zneužití školy a svého postavení k ní k politickým, národním a konfesijním rejdům a aby bedlivý pozor měl na všechny dítky jeho péči svěřené.

2. Učiteli jest zakázáno, aby školním dětem ukládal vykonávati práce, které nesnášejí se s kázní školní anebo s účelem vyučování nikterak nesusouvisejí. Peněžní sbírky mezi žáky nebo žákyněmi pořádati k tomu cíli, aby se přednostům škol nebo učitelům při nějaké příležitosti pořídil dar v jakékoli způsobě vůbec, se naprosto nepřipouští.

3. Učitel má podporovati dle svých sil v zájmu vyučování a výchovy žádoucí styk s otcovským domem, jakož i svorné spolupůsobení s ním; zvláště má se při opěťovaných přestupcích příkazů žáky dorozuměti s rodiči nebo jich zástupci, aby se domluvil o prostředcích trestání, jichž dále chce užiti.

4. Učitel má na to hleděti, aby byly školní místnosti a školní nářadí vždy v čistém stavu; ve všech případech, kde jest potřebno zlepšiti nebo rozmnožiti školní nářadí, nechť obrátí se správce školy o odpomoc na místní školní úřad a nedostane-li se mu jí, na okresní školní úřad.

5. Zemské zákony o právních poměrech učitelstva obsahují podrobnější ustanovení o udělování dovolené, vzdání se učitelských míst, dání na odpočinek a disciplinárním jednání s učiteli, pročež příslušná nařízení školního a vyučovacího řádu pozbyla platnosti (viz čl. Učitelé).

6. Při každé škole odpovídá správce její za udržování potřebných úředních knih a úředních spisů; sem náleží vedení školní kroniky, školní matriky, třídních knih a katalogů, týdenního výkazu o probrané látce učební poradních protokolů, výkazů o zdarma obdržených a půjčených knihách a j.

O učebních pomůckách a školním nářadí má vésti správce školy zevrubný inventář.

7. Správce školy má dohled a správu vnitřních školních záležitostí. Zvláště má povinnost, aby pečoval o přesné zachovávání školního řádu. Jemu náleží, aby navštěvoval vyučovací hodiny svých spolu-učitelův a spolu-učiteltek, pokud mu čas dovolí, a aby pracoval na odstranění eventuelního nepořádku a zlovyku. Nařízení správcových k tomu se ne-soucích mají učitelé uposlechnouti. Má-li učitel za to, že takové nařízení příčí se zákonu nebo školnímu řádu, nebo že ohrožuje zájem školy, má právo i povinnost, aby oznámil to okresnímu školnímu úřadu.

8. Stížnosti a přání odjinud přicházející sdělí správce školy se svými učiteli. Byla-li by záležitost škole na újmu, má učiniti oznámení místnímu školnímu úřadu. Zajde-li některého učitele něco, má při vícetřídních školách správce postarati se o pokračování ve vyučování a při předvídaném zane-prázdňení delším má ohlásiti to okresnímu školnímu úřadu.

VI. Porady učitelské (viz tento čl.).

VII. Třídní oddělení.

Označení národních škol řídí se dle počtu tříd, který se čítá nehledě k pouhým paralelkám; všickni žáci dle počtu učitelských sil buďto se spojí v jednu třídu anebo se rozdělí v několik tříd. Každá třída, která spojuje děti různých stupňů stáří i věku, rozpadá se v několik oddělení. Rozdělení školních dětí na třídy neb oddělení děje se podle vědomostí, při čemž i na stáří jest vzíti náležitý zřetel. Od dokonaného 12. roku mají se hoši a děvčata, kdekoli jen možno jest, odloučeně vyučovati. Toto odloučení budiž nezbytně provedeno při čtyřtřídních a vícetřídních školách. Při vícetřídních školách má učitelský sbor (učitelská konference) rozdělení dětí na třídy a oddělení dle panujících poměrů vykonati a o tom po početi školního roku prostřednictvím místního školního úřadu okresnímu školnímu úřadu zprávu dáti.

VIII. Učební plány.

(Co se týče stanovení učebního plánu pro vyučování náboženství viz čl. Náboženství [Vyučování náboženství].)

Plány učební zahrnují rozsah jednotlivých povinných předmětů učebních na národní škole a v prvé řadě cíl vyučování jazykového (správně rozuměti mateřské řeči při užívání jejím, napomáhati jí a pěstiti ji srozumitelným názorným vyučováním, osvojit si schopnost, aby jak ústně tak i písemně vyjádřiti se daly myšlenky). Školní a vyučovací řád podává dále paedagogické pokyny pro vyučování počtům, kreslení a nauce o tvarech měřických; vyučování realiím obsahuje nejpotřebnější vědomosti z přírodovědy, zeměpisu i dějepisu. Úkolem učení zpěvu jest buditi smysl pro tony, probouzeti krasocit a šlechtiti mysl dětskou a oživovati vlastenecký cit. Jednotlivým předmětům vyučovacím nesmí se učiti bez vzájemného vztahu k sobě, nýbrž všecky jest pokládati za jednotnou látku vzdělavací a tudíž je probíratí též, hledě ku společnému jejich vztahu k sobě. Učební plány stanoví okresní učitelské konference a schvaluje je zemský školní úřad.

IX. Zkoušky a vysvědčení.

Koncem školního roku mohou se po uvážení místního školního úřadu konati veřejné zkoušky. Účelem jejich jest jediné, aby rodiče nabyli vědomostí o výkonech školy a aby mezi širšími kruhy obce školní utvrdila se živá účast o školství. Způsob i dobu konání veřejných zkoušek usta-

novuje místní školní úřad se správcem školy a podá též o nich zprávu okresnímu školnímu úřadu, který určí v čas den a předsedu zkoušky. Na místo závěrečných zkoušek nebo ve spojení s nimi mohou se pořádati i školní slavnosti. Udělování vysvědčení na všeobecných národních školách obmeziž se na vysvědčení propouštěcí a vysvědčení na odchodnou, o nichž jsme se ad III. zmínili. V době školní povinnosti může se vydati školní vysvědčení (frekventační vysvědčení) jen na odůvodněnou žádost rodičů nebo jich zástupců. Rodiče neb jich zástupci nechť se však mezi školním rokem po čtyřikráte zpraví o mravném chování a pokroku dětí písemným sdělením (školními zprávami).

X. Učební pomůcky.

Každá škola má býti úplně opatřena potřebnými učebními pomůckami. Stran zjednaní jich ať se obrátí správce školy na úřad zákonem k tomu povolany. Pro každou školu jest dle potřeby aspoň tyto pomůcky učebné zjednatí: přístroje k prvému vyučování čtení, znázorňovací prostředky, obrazy k názornému vyučování, zeměkoulí, po jedné mapě nástěnné polokoulí, vlasti, rakousko-uherského mocnářství a Evropy; předlohy k vyučování kreslení; malou sbírku domácích přírodnin a jednoduchých silozpytných přístrojův a školní knihovnu. Vým. min. ze dne 15. prosince 1871 č. 2802, věstníku č. 60 z r. 1872 vydána nařízení o zakládání žákovských a učitelských knihoven; účelem oněch jest, aby byly školní mládeži prostředkem, jenž by přiměřenou četbou podporoval duševní i mravní vzdělání její; tyto jsou určeny pro učitelstvo školního okresu za účelem jeho dalšího vědeckého vzdělávání a záležití ve vědeckých časopisech, v dílech obsahu paedagogického, didaktického a odborného, rovněž i v učebních pomůckách, jež jednotlivci opatřiti nejsou s to. V které obci jest je umístiti, určí okresní školní úřad, vyslechna okresní školní konferenci. Min. nař. ze dne 3. ledna 1883 č. 13456 z r. 1882, věstníku č. 2 učinilo opatření o dohledu nad žákovskými knihovnami při obecných i měšťanských školách a o používání jich; min. nař. ze dne 16. prosince 1885, č. 23324, věstn. č. 4. z r. 1886 obsahuje ustanovení o revisi žákovských knihoven na národních a středních školách; min. nař. ze dne 4. března 1871 č. 13656, věstn. č. 20 upravuje modus při odebírání knih pro chudé žactvo na národních školách.

XI. Školy pro ženské ruční práce a vedení domácnosti.

K nejpotřebnějším vyučovacím předmětům pro děvčata na všeobecných národních školách patří také ženské ruční práce. Pro ně mají okresní školní úřady k návrhu nebo po slyšení místních školních úřadů zříditi vlastní školy pracovní buďto ve spojení s národními školami anebo od nich oddělené. Při samostatných dívčích školách tvořiž pracovní škola povždy zvláštní školní oddělení. Vyučování musí se díti mimo dobu vyučovací ustanovenou pro vyučování předmětům školy národní. Počet týdenních hodin vyučovacích určí okresní školní úřad. Jedna učitelka nesmí přes 40 žákyň zároveň vyučovati. Při větším počtu žákyň zřídtež se pobočky. Osvobození od návštěvy pracovní školy může povoliti místní školní úřad na žádost rodičů neb jejich zástupců těm děvčatům, při nichž podle jejich poměrů lze očekávati, že se jim dostává potřebného vyučování jiným způsobem. Po výtce jest přihlížeti k nevyhnutelným potřebám měšťanské domácnosti, k pracím umělým možno sáhnouti jen tenkrát, když si osvojily žákyně nutnou zručnost v obyčejných ženských pracích. Ku přání rodičů,

co se týče práce, může se jenom potud bráti zření, pokud se nepřičí řádu a pravidlům školním. (Ostatek viz čl. Školy obecné.)

Řád volební do rady říšské.

I. Dějiny.

Od zavedení ústavních zřízení v Rakousku docházela nejrůznějšího vyřízení otázka, jakým způsobem sestaviti jest sbory zákonodárné.

1. Ústava z r. 1848 (pat. ze dne 25. dubna 1848, sv. 76 sb. zák. pol., str. 145) přijala soustavu bikamerální, která zná senát a komoru poslanců; leč nejen komora poslanců, ale i senát měl sestávati většinou z členů, které volbou ustanovily jednotlivé kruhy interestentů. Senát měl být utvořen

a) z princů císařské rodiny po dokonaném 24. roku,

b) z členů, které jmenoval císař doživotně bez ohledu ku stavu a rodu jich,

c) z 150 členů, které zvoliti příslušelo předním velkostatkářům z jich středu na celé období volební, kdežto počet poslanců měl činiti 383 členů. Volba poslanců spočívala na počtu lidu a na zastoupení všech státoobčanských zájmů.

Ku provedení této ústavní listiny vydán byl nejvyšším patentem ze dne 9. května 1848, sv. 76 sb. zák. pol., str. 166 z a t í m n í v o l e b n í ř á d, dle něhož neměl míti senát více než 200 členů; spolu mělo se od nejvyšších úhrnných obnosů daně, které bylo platiti jednotlivým velkostatkářům třeba z různých držebností v určité provincii ležících, vyšetřováním přecházeti k nejbližším, menším velkostatkářům tak dlouho, až by na každého člena volitelného do senátu z určité provincie připadlo 20 poplatníků. Kromě této náležitosti co do počtu největších poplatníků vyhledává se, aby volič byl 24 let stár, mohl svobodně vykonávati státoobčanská práva a byl v občanském držení předmětu dani podrobeného. Volební právo právníckým osobám příslušející vykonávají zákonní jich zástupcové. Členové senátu mohou býti voleni toliko ze třídy voličů a musí býti 30 roků staří.

Volbu členů komory poslanecké provádějí zvolení voličové; k volbě těchto voličů volitelní jsou: všichni občané státní bez rozdílu náboženství dokonavší 24. rok věku svého, kteří mohou svobodně vykonávati svá státoobčanská práva, mají-li v okrese volebním po 6 měsíců řádné bydliště své a nejsou-li způsobilými k volbě členů první komory. Dělníci za mzdu denní nebo týdenní, čeledi a osoby, kterým se dostává podpory z veřejných dobročinných ústavů, nemohou být voliči. Volitelným jako poslanec jest každý rakouský občan státní, jenž jest 30 roků stár.

Avšak císař. proklamací ze dne 16. května 1848. sv. 76 sb. zák. pol., str. 188, č. 65 prohlášen byl první rakouský sněm v uvážení, že ústava ze dne 25. dubna 1848 a vydaný volební zákon rozmanité závady vykazoval, toliko za sněm ustavující k tomu cíli se sestupující, aby jak náleží prozkoumal ústavu ze dne 25. dubna 1848 i vydaný zatímní řád volební; protož nařizovala vzpomenutá proklamace císařská, že má první sněm říšský voliti toliko komoru jedinou, a odtud prohlášeny byly výnosem ministra vnitra ze dne 30. května 1848, sv. 76 sb. zák. pol., str. 226, č. 25 případné změny zatímního řádu volebního, kdežto říšskému sněmu svolanému do Kroměříže vyhrazeno bylo raditi se a stanoviti definitivní zákon volební.

2. Ústava z r. 1849: Patentem ze dne 4. března 1849 č. 150 ř. z. vydána byla pro všechny korunní země, tedy čítaje v to země koruny